

GRÄNSDRAGNINGSDOKUMENT GÄLLANDE INTEGRATION OCH FLYKTINGMOTTAGANDE

1. SYFTE OCH MÅL

Syftet med dokumentet är att klargöra och komma överens om ansvars- och rollfördelning mellan Kommunernas socialtjänst och samtliga åländska kommuner beträffande integrationsarbete i allmänhet och flyktingmottagande i synnerhet. Särskilt i de fall då man inte entydigt enligt lag kan säga att ansvaret ligger hos endera parten.

Målsättningen är att människor som flyttar till Åland blir en del av det åländska samhället. Att alla har likadana förutsättningar att hitta jobb, gå i skola, lära sig svenska, få vänner och känna sig inkluderade i samhället.

En lyckad integration medför arbetskraft och kompetens samt fler personer i arbetsför ålder som kan bidra till samhällsbygget. Vidare medför integration även berikande möten mellan människor med olika bakgrund.

2. BAKGRUND

Åland liksom de flesta västerländska regioner upplever i dag urbanisering och framför allt en ökad mångfald. Enligt ÅSUB:s Statistiska årsbok för Åland 2021 hade Åland 31.12.2020 totalt 30 129 invånare. Av dessa hade 86% svenska som modersmål, 5% finska och 9% eller dryga 2700 personer hade andra språk som modersmål. Ett annat mått på den ökade mångfalden är att av dagens befolkning är endast 62% födda på Åland medan 38% är födda utanför Åland, uppdelat på 18% i Finland, 10% i Sverige och 9% i något annat land.

3. LAGSTIFTNING

Landskapslag om främjande av integration (ÅFS2012:74), nedan integrationslagen

Lag om främjande av integration (2010/1386), nedan rikets integrationslag

Landskapslag om socialvård (ÅFS 2020:12), nedan socialvårdslagen

Landskapslag om kommunalt samordnad socialtjänst (ÅFS 2016:2), nedan KST-lagen

Kommunallag för landskapet Åland (ÅFS 1997:73), nedan kommunallagen

Landskapslag om hälso- och sjukvård (ÅFS 2011:114), nedan ÅHS-lagen

Integrationslagen tillämpas av både KST och kommunerna som ett sektorsövergripande samarbete. Utöver kommunerna och KST deltar även andra myndigheter så som Ålands hälso- och sjukvård

(ÅHS), Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet (AMS) och landskapsregeringen (LR) i det sektorsövergripande samarbetet. Därtill kan olika organisationer och föreningar också ha en uppgift i samarbetet.

KST-lagen innebär att all socialvård, utom barnomsorg och äldreomsorg, sorterar under myndigheten KST.

Kommunen ansvarar för barnomsorg, grundskola och äldreomsorg i enlighet med respektive lagar.

4. DEFINITIONER

Program för integrationsfrämjande

Ett kommunalt program som godkänns av kommunens fullmäktige och ses över minst vart fjärde år. Kan uppgöras i samarbete med andra kommuner och andra aktörer. Kan innehålla uppgifter om vilken myndighet inom kommunen som ansvarar för samordningen av integrationsfrämjande och en plan för hur kommunens allmänna tjänster utförs så att de lämpar sig för invandrare. Om innehållet stadgas i Landslagslag om integration §27.

Inledande kartläggning

En preliminär bedömning av invandrarens förutsättningar för sysselsättning, studier och annan integration samt behov av olika tjänster och åtgärder. Bland annat läs- och skrivfärdigheter, språkkunskaper, tidigare utbildning och arbetserfarenhet utreds samt invandrarens egna önskemål om sysselsättning och utbildning.

Integrationsplan

En personlig plan för invandraren i fråga om de åtgärder och tjänster vars syfte är att stödja invandrarens möjligheter att inhämta tillräckliga kunskaper i svenska och andra kunskaper och färdigheter som behövs i samhället och arbetslivet

Invandrare

Utrikesfödd person som inte är finsk medborgare men bor i Finland och har fått uppehållsrätt

Kvotflykting

Person som har en välgrundad anledning att frukta för förföljelse på grund av sin ras, religion, nationalitet, tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller politiska åskådning vistas utanför sitt medborgarskapsland och som på grund av förföljelsen har beviljats flyktingstatus av FN:s flyktingorgan UNHCR. Kvotflyktingar flyttas från det land där personen har sökt skydd till ett tredje land som har beviljat uppehållstillstånd på basis av internationellt skydd. Kvotflyktingar flyttar direkt till den mottagande kommunen vid ankomst till landet.

Integration

Integration handlar om att känna tillhörighet i samhället och att vara en del av samhällets gemenskap oavsett födelseland eller etnisk bakgrund. Integration är en tvåvägsprocess som förutsätter aktivitet både från invandraren själv och från samhället i stort och olika myndigheter. I vardagligt tal kan integration beskrivas som introduktion i vardagslivet.

UMA-registret

Ett elektroniskt ärendehanteringssystem för utlänningsärenden

5. RESURSER

Såväl kommunerna som KST ansvarar för att det finns tillräckliga resurser i form av personal och budgetmedel för integrationsarbete och flyktingmottagande samt att personal erbjuds fortbildning i integrationsfrågor. Inom KST finns **två en heltidsanställd person vars huvudsakliga arbetsuppgift** gäller flykting- och integrationsfrågor inom socialarbetet. I kommunerna är ansvaret fördelat på flera personer inom barnomsorg, skola och äldreomsorg samt övrig förvaltning. Lagstiftningen möjliggör också att kommuner samarbetar sinsemellan kring resursfrågan. Landskapsregeringen bistår med rådgivning och allmän information i frågor som gäller främjande av integration.

6. FLYKTINGMOTTAGANDE

Mottagande av flyktingar är ett område där ansvaret är delat mellan kommun och KST och där det sektorsöverskridande samarbetet är en nödvändighet. Mottagande av flyktingar regleras i rikets integrationslag och förutsätter att kommunen tar ett aktivt beslut gällande mottagande av kvotflyktingar. Inför ett beslut om mottagande av flyktingar behöver kommunen beakta sina förutsättningar för en lyckad integrering i kommunen bland annat gällande närhet till service, sysselsättningsmöjligheter, transporter med mera. Vidare förutsätts att kommunens fullmäktige har antagit ett program för integrationsfrämjande och att kommunen har ingått ett avtal med Egentliga Finlands Närings-, trafik- och miljöcentralen (NTM) på fastlandet. Flyktingmottagning utgör en marginell del av all inflyttningen till Åland.

6.1 Kommunens ansvar

Inför beslut om flyktingmottagande och avtal med NTM bör kommunen höra KST. Kommunen bör också höra KST gällande mottagande av personer som har uppenbara behov av socialvårdstjänster. Inför beslut om mottagande av kvotflyktingar tas kontakt med KST som kan samordna mottagandet från samtliga kommuner till exempel gällande ursprungsland och språk. KST behöver få besked om flyktingmottagande i god tid för att kunna beakta det i sin planering och budget. Meddelandet till KST bör ske före budgetprocessen börjar året innan flyktingarna ska anlända. Om kommunen till exempel avser ta emot flyktingar hösten 2023, behöver beslutet delges KST senast i maj juni 2022, för att kunna beaktas i planering och budget.

Kommunen ansvarar vidare för att:

- fullmäktige antar ett program för integrationsfrämjande i enlighet med lagen. KST bidrar till programmet med information om KST:s service. Även andra myndigheter som ÅHS och AMS kan bidra till innehållet. Programmet ses över minst en gång per mandatperiod

- avtal ingås med Egentliga Finlands NTM-central om flyktingmottagandet. I avtalet framgår hur många personer kommunen har beslutat att ta emot. Önskemål om ursprungsland koordineras med övriga kommuner och KST för att uppnå enhetliga språkgrupper
- flyktingmottagandet beaktas i kommunens verksamhetsplanering och budget
- ha tillräckliga resurser för det integrationsfrämjande arbetet och flyktingmottagandet
- ~~en kontakt- eller ansvarsperson utses och att personalen erbjuds behövlig fortbildning. Alternativt kan kommunen samarbeta med någon annan kommun kring personalresursen. Kommunen ansvarar för att informationen finns uppdaterad på hemsidan~~
- sköta de praktiska kontakterna till NTM-centralen beträffande mottagandet och vidarebefordra information till KST och hälso- och sjukvården om tidtabell och familjesammansättning
- reservera bostäder för flyktingfamiljerna i enlighet med familjens storlek och eventuella andra behov. Iordningställande av bostäderna och införskaffande av görs i samarbete med KST. KST införskaffar möbler, tillbehör och basartiklar till nödvändiga delar. Ingå avtal om el, vatten och övriga avtal som behövs. Kommunens fastighetsskötare/vaktmästare bidrar med att skruva ihop, bära in möbler och sköta installationer. Kommunens personal ansvarar för information om husbolagets gemensamma utrymmen såsom förråd, tvättstugor, cykelförråd och nycklar och förser flyktingarna med nödvändiga kontaktuppgifter
- hjälpa personen att bekanta sig med bostaden, kommunen och det åländska samhället
- bereda barnomsorgsplatser vid behov samt ombesörja besök och introduktion till dessa tillsammans med tolk. Språkstöd kan ansökas från LR
- bereda skolplatser vid behov samt ombesörja besök och introduktion till dessa tillsammans med tolk. Språkstöd kan ansökas från LR. Kommunen kan enligt lag också ordna språkundervisning
- bereda service och tjänster från äldreomsorgen vid behov samt ombesörja besök och introduktion till dessa tillsammans med tolk
- aktuell information ges till flyktingarna om kommunens övriga service och tjänster, så som till exempel, utbildnings- kultur-, motion- fritids- och ungdomstjänster
- mobilisera lokala föreningar och organisationer
- anordna och delta i information till frivilliga och vänfamiljer i samarbete med KST och tredje sektorn
- ordna transporter, boka platstolk och övriga tolktjänster i samarbete med KST och ÅHS, tidsbokning för inledande besök till ÅHS och besök till övriga myndigheter såsom Magistrat, FPA, Polis, bank och skattekontor etc.
- ansvara för mottagningen av kvotflyktingar till exempel på flygfältet. Vid behov se till att den yrkespersonal som behövs finns på plats från KST och ÅHS
- ansöka om ersättning för egna tolkkostnader och särskilda kostnader samt för övriga statliga projektunderstöd för verksamhet som bedrivs i kommunen
- ge adekvat information, rådgivning och anvisningar ges till kommuninvånare bland annat enligt integrationslagen. Hänvisa och informera om Kompassens service och Medis språkkurser
- vid behov anvisa personen till andra myndigheters tjänster, till exempel KST, FPA och ÅHS
- vid behov en anmälan för att bedöma behovet av socialvård
- ha tillgång till UMA-registret
- genomföra inledande kartläggning och utarbeta integrationsplan
- ansöka om ersättning för den inledande kartläggningen
- ansöka om specialersättningar som uppstått inom verksamheten

6.2 KST:s ansvar

KST samarbetar med kommunerna och bidrar med sakkunskap och eventuella rekommendationer inför kommunernas beslut om mottagande av flyktingar. Utgående från kommunernas beslut planerar och budgeterar KST för socialvårdstjänster i samband med flyktingmottagandet.

KST ansvarar vidare för att:

- ordna socialvårdstjänster enligt socialvårdslagen, t.ex. eventuella behov av boendeservice, handikappservice, barnskydd eller annan socialservice enligt speciallag
- ge vägledning och rådgivning gällande förmåner
- proaktivt ansöka om och bevilja utkomststöd för kvotflyktingar, och genom utkomststödet betala utgifter för el och hyra i väntan på flyktingarnas ankomst
- bevilja grundläggande, kompletterande och förebyggande utkomststöd
- delta i sektorsövergripande samarbete
- vid behov delta i sektorsövergripande inledande kartläggning
- vid behov delta i utarbetandet och uppföljning av sektorsövergripande integrationsplan
- de praktiska kontakterna till NTM-centralen beträffande mottagandet och vidarebefordrar information till respektive kommun om tidtabell och familjesammansättning
- införskaffande av möbler, tillbehör och nödvändiga basartiklar till flyktingarnas bostäder. Kommunens fastighetsskötare/vaktmästare bidrar med att skruva ihop och bära in möbler
- att hyran blir betald under tiden man väntar på att flyktingarna ska anlända
- vid behov delta i mottagandet på flygplatsen då flyktingarna anländer i samarbete med kommunen och hälso- och sjukvården även om mottagandet sker i samarbete med kommun och tredje sektor. Vid behov deltar även personal från ÅHS
- bokning av platstolk till mottagandet på flygplatsen och för den närmsta tiden enligt behov
- införskaffande av livsmedel, hygienartiklar och annat nödvändigt till bostäderna vid ankomst
- tidsbokning för inledande besök till ÅHS
- tidsbokning och besök till övriga myndigheter såsom Magistrat, FPA, Polis, bank och skattekontor etc.
- transporter för ovan nämnda besök vid behov
- den allmänna informationen om Åland och samhället
- nödvändigt informationsmaterial med telefonnummer vid olika kriser etc.
- den inledande kartläggningen tillsammans med AMS
- den individuella integrationsplanen tillsammans med AMS. Planen uppdateras regelbundet
- information till Medis
- en inledande orientering i omgivningen och till Kompassens service
- i samarbete med kommunen och tredje sektorn delta i information till frivilliga och vänfamiljer
- ansökan om ersättning för den inledande kartläggningen
- ansökan om ersättning för utkomststöd
- ansökan om specialersättningar som uppstått inom verksamheten
- ingående av inledande hyresavtal och elavtal
- tillgång till UMA-registret

6.3 Skärgårdskommunerna

På grund av det geografiska läget blir flyktingmottagning utmanande i skärgårdskommunerna. För att integrationen ska bli så lyckad som möjligt behöver skärgårdskommunerna samarbeta sinsemellan. Utförande av socialvårdstjänster på plats utförs av KST:s skärgårdsrepresentanter. alternativt kan skärgårdskommunerna välja att anställa en egen samordnare/koordinator som komplement till de uppgifter som kan utföras på distans av personal från KST.

6.4 Kalkylerade ersättningar

För kvotflyktingar utbetalas kalkylerade ersättningar, vars storlek beror på ålder. I dagsläget, år 2022, är den kalkylerade ersättningen 6845 euro per år för barn under 7 år. För alla personer äldre än 7 år är ersättningen 2300 euro per år. Den kalkylerade ersättningen är inte öronmärkt, men är avsedd för att stödja flyktingmottagningen för handledning av och rådgivning för flyktingar och för annan verksamhet som behövs för deras integration. Ersättningen betalas automatiskt till kommunen varje månad utan separat ansökan. För kvotflyktingar betalas kalkylerade ersättningar ut under fyra års tid.

Eftersom både kommun och KST har ansvar, uppgifter och behov av resurser för att arbeta integrationsfrämjande är det motiverat att fördela de kalkylerade ersättningarna på motsvarande sätt som i riket, tills dess att den åländska integrationslagen reviderats. Kommunen behöver således överföra KST:s andel av den hälften av den erhållna kalkylerade ersättningen till av KST angivet bankkonto förslagsvis 1 gång per halvår.

Den kalkylerade ersättningen fördelas enligt följande:

Personer under 7 år: kommunen erhåller 95% och KST erhåller 5 %

Personer som fyllt 7 år: kommunen erhåller 85% och KST 15%

6.5 Särskilda ersättningar

Särskilda ersättningar betalas ut för övriga ofta oberäknliga och betydande kostnader som uppkommer till följd av särskilda social- och hälsovårdsbehov. Inom socialvården kan särskilda behov till exempel utgöras av kostnader som föranleds av omhändertagande av barn inom barnskyddet, åtgärder inom handikappservice och specialomsorger. Inom kommunen kan till exempel kostnader för specialbarnomsorg och assistenter ersättas liksom även kostnader orsakade av specialåtgärder inom äldreomsorg. Inom ÅHS kan det handla om dyr sjukhusvård, tandvård, operationer och terapier.

Kostnader ersätts per diagnos/grunden för socialtjänst och det finns en självrisk på 4600 euro per diagnos. Kommun och KST behöver var för sig ansöka om och ingå avtal med NTM-centralen om de särskilda ersättningarna. De särskilda ersättningarna kan betalas ut under högst tio års tid.

7. ÖVRIG INTEGRATION

Den absolut största delen av all inflyttning till Åland handlar om arbetsplatsinvandring, studier eller äktenskap och familjeförhållanden. Enstaka asylsökanden kan också välja att bosätta sig på Åland i väntan på myndighetsbeslut. Enligt ÅSUB:s uppgifter fanns det år 2019 invånare i landskapet som representerade 98 olika födelseland, utöver Åland och Finland.

Arbetsplatsinvandraren har vanligtvis tillgång till arbete och försörjning och är inte per automatik klient inom socialvården/KST, men är/kan ändå vara i behov av integrationsfrämjande åtgärder i kommunen i form av inledande kartläggning, vägledning och information om lokalsamhället. Vid arbetsplatsinvandring bör uppmärksamhet även riktas till medföljande familjemedlemmars behov av integrationsfrämjande åtgärder. Behovet av åtgärder är oberoende av språk eller utbildningsnivå. Enligt lagen ska åtgärder och tjänster som främjar integration i första hand ordnas som en del av kommunens basservice. Invandraren ska således inte behöva vara klient inom KST för att få ta del av service och åtgärder.

7.1 Kommunens ansvar

Om kommunen har tillgång till UMA-registret kan kommunen följa med hurudan inflyttning som sker till kommunen och planera service och åtgärder utgående från det.

Kommunen ansvarar för:

- det integrationsfrämjande arbetet inom den kommunala basservicen
- ha tillräckliga resurser för det integrationsfrämjande arbetet. Integrationslagen möjliggör även samarbete mellan kommuner
- att kommunens allmänna service lämpar sig också för invandrare
- att det finns en eller flera kontaktpersoner som invandrare kan vända sig till vid frågor gällande integration. Alternativt kan flera kommuner samarbeta kring en personalresurs
- att information om inflyttning och integration finns tillgängligt på hemsidan och att landskapsregeringens information till nyinflyttade på nätet även når invandraren, förslagsvis med länk från den egna hemsidan
- den allmänna introduktionen i kommunen gällande till exempel olika myndigheter, butiker, hälsocentral, transporter, bibliotek, föreningar och klubbar samt adresser och kontaktuppgifter till desamma
- information om och introduktion till barnsomsorg och skola och ansöker vid behov om språkstöd från landskapsregeringen
- tjänster inom kommunens äldreomsorg
- tolkning vid behov
- ge adekvat information, rådgivning och anvisningar till kommuninvånare bland annat enligt integrationslagen. Hänvisa och informera om Kompassen och Medis och samarbetar med landskapsregeringen gällande övrig språkundervisning
- information om Medis språkkurser och samarbetar med landskapsregeringen gällande övrig språkundervisning
- Information om Kompassens service

- inledande kartläggning och uppgörande av integrationsplan för invandraren ifall denna inte är inskriven vid AMS och inte är utkomststödstagare hos KST. Integrationsplanen uppdateras regelbundet
- att vid behov hänvisa invandraren till KST för service gällande barnskydd, utkomststöd, handikappservice, skyddshem eller annan socialvård
- vid behov en anmälan för att bedöma behovet av socialvård

7.2 KST:s ansvar

KST har tillgång till UMA-registret och kan planera service och åtgärder utgående från det.

KST ansvarar vidare för:

- att bedöma servicebehovet och ordna socialvårdstjänster enligt socialvårdslagen samt annan socialservice enligt speciallag
- att bevilja grundläggande, kompletterande och förebyggande utkomststöd
- att KST:s service lämpar sig också för invandrare
- allmän information och rådgivning om socialförsäkringssystemet och olika bidrag förmåner
- utkomststöd, handikappservice, barnskydd och övrig lagstadgad socialvård till invandrare
- samarbete med kommunens kontaktperson vid uppgörandet av inledande kartläggning och integrationsplan i de fall då invandraren är klient inom KST
- stödtjänster till offer för människohandel
- tolkning vid behov
- vid behov anvisa personen till andra myndigheters tjänster, till exempel kommunen, FPA och ÅHS samt ge information om Kompassens service och Medis språkkurser
- sin del för information till nyinflyttade och att det på hemsidan finns länkar till bland annat landskapsregeringen informationsmaterial
- ansökan om ersättning för stöd som getts till människohandelsoffer

8. UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING

Situationen i landskapet är ny då KST som ny socialvårdsmyndighet har inlett sin verksamhet 1.1.2021. Dessutom har ett flertal nya lagar trätt i kraft vid samma tidpunkt. Såväl lagar som andra avtal förutsätter sektorsöverskridande samarbeten mellan samtliga parter. Med hänvisning till det behöver gränsdragningsdokumentet gällande integration och flyktingmottagande ses över för att eventuellt kunna justeras då samtliga parter har samlat på sig erfarenhet av nuvarande och föreslagna upplägg. Med tanke på att Mariehamns stad tar emot flyktingar vintern 2021/2022 kommer samarbetet kring flyktingmottagandet att prövas direkt. En första utvärdering av dokumentet sker i januari 2023–2024 på initiativ av KST.